

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten gör inte anspråk på att ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer i landet. Information bör också sökas från andra källor.

Västsahara – Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer: situationen per den 30 juni 2019

I. SAMMANFATTNING

Västsahara är uppsatt på FN:s lista över icke-självstyrande territorier och åtnjuter rätt till självbestämmande enligt Internationella domstolens yttrande från 1975 samt resolutioner i FN:s säkerhetsråd. Marocko kontrollerar *de facto* större delen av Västsahara (cirka 80 procent) och bär ansvaret för att upprätthålla de mänskliga rättigheterna i det området.

Det västsahariska folkets rätt till självbestämmande har hittills inte kunnat förverkligas. Inom ramen för den FN-ledda processen för att nå en politisk lösning möttes parterna, Marocko och Polisario, i direkta samtal vid två tillfällen 2018 och 2019, vilka var de första sådana möten på närmare ett decennium. Processen avstannade dock efter det att FN:s generalsekreterares personlige sändebud för Västsahara, Horst Köhler, lämnade sitt uppdrag i slutet av maj 2019. Det är ovisst när direkta samtal mellan parterna kan återupptas.

Inskränkningar av de mänskliga rättigheterna är särskilt påtagliga för personer och enskilda organisationer som verkar för det västsahariska folkets självbestämmande. Enligt marockanskt synsätt omfattas Västsahara i det marockanska territoriet. Marockansk lagstiftning förbjuder ifrågasättande av landets territoriella integritet, och ligger till grund för rådande begränsningar i förhållande till yttrande-, förenings- och församlingsfrihet.

Rättsväsendet är formellt sett oberoende men är inte immunt mot yttre påverkan. Brister i rättssäkerheten kan bland annat kopplas till att oskuldspresumtionen inte alltid respekteras fullt ut i rättsprocesser. FN:s arbetsgrupp för godtyckliga frihetsberövanden har i flera granskade fall 2017-2019 kommit fram till att frihetsberövanden i strid med de mänskliga rättigheterna varit godtyckliga t ex haft koppling till uttryckande av politiska åsikter om Västsaharas rätt till självbestämmande.

Flera journalister har de senaste åren åtalats och dömts till fängelse, till exempel i samband med att de bevakat demonstrationer.

Tortyr förekommer enligt klagomål till FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter (OHCHR) och andra källor. Anklagelser om tortyr utreds sällan trots att lagen föreskriver det. Det finns få, om ens några, fall där ansvariga personer ställts till svars. 2019 fick det marockanska rådet för mänskliga rättigheter (*Commission Nationale des Droits de l'Homme - CNDH*), som har regionala avdelningar i Västsahara, mandatet att fungera som nationell förebyggande mekanism mot tortyr.

Regelbundna val sker till marockanska regionala församlingar och till det marockanska parlamentet. Vid valen 2015 respektive 2016 var huvuddelen av de som invaldes västsaharier. Den folkomröstning som skulle avgöra Västsaharas status (självständighet eller införlivande i Marocko) efter stilleståndsavtalet 1991 har inte kunnat äga rum i brist på överenskommelse mellan Marocko och Polisario om villkoren för folkomröstningen. Sedan Marocko lade fram sin autonomiplan 2007 har man motsatt sig möjligheten att hålla en folkomröstning som har självständighet för Västsahara som ett alternativ.

Kvinnor åtnjuter traditionellt en stark ställning i det västsahariska samhället. Samtidigt är kvinnor underrepresenterade inom politiken och arbetslivet och är föremål för diskriminerande lagstiftning vad gäller till exempel arvsrätt.

II. RÄTTSSSTATENS PRINCIPER

Enligt marockanskt synsätt är Västsahara en integrerad del av Marocko och underställt marockansk suveränitet. Marockanska lagar och institutioner gäller *de facto* i Västsahara. Rättsväsendet är enligt den marockanska konstitutionen oberoende från den parlamentariska och exekutiva makten men på samma sätt som i Marocko är det inte immunt mot yttre påverkan. Den politiska kontexten i Västsahara, med ett civilsamhälle där många ifrågasätter den marockanska kontrollen och gör anspråk på självbestämmande, innebär att utrymmet för oberoende rättskipning och myndighetsutövning är högst begränsat.

Freedom House gör gällande i en rapport från 2019 att korruption är omfattande och ansvarsutkrävande sällsynt i Västsahara. I Transparency Internationals index över upplevd korruption 2018 ingick inte Västsahara (Marocko hamnade på plats 73 av 180 länder).

Den marockanska antikorrupsionsstrategin från 2015, som tillämpas i Västsahara, har varit bristfällig. Den myndighet som ska ta emot och utreda korrupsionsklagomål (*Instance Nationale de Probité, de Prévention et de lutte contra la Corruption, INPPC*) har stått utan ledning i flera år, men reaktiverades 2019. Enskilda kan även vända sig till det marockanska nationella rådet för mänskliga rättigheter, som har regionala kontor i Västsahara, eller den marockanska ombudsmannen för att klaga på myndighetsbeslut. Den marockanska revisionsrätten genomför granskningar i Västsahara.

Vissa frivilligorganisationer uppger att västsaharier utsätts för diskriminering i förhållande till inflyttade marockaner när det handlar om till exempel tillgång till jobb respektive utbildning. Från marockansk sida hävdas att alla behandlas lika och att man inte skiljer på västsaharier och marockaner då samtliga åtnjuter marockanskt medborgarskap.

Rättssäkerhet

Den marockanska lagstiftning som tillämpas i Västsahara ger enskilda rätt att få sin sak prövad i domstol. Oskuldspresumtionen är inskriven i den marockanska konstitutionen. Domstolar tenderar dock att lägga stor vikt vid erkännanden som gjorts i samband med polisförhör, även om den åtalade hävdar att han eller hon undertecknat förhörsprotokollet under

tvång eller utan att ha fått ta del av dess innebörd, vilket urholkar denna princip.

Vid de så kallade Gdim Izik-rättegångarna spelade erkännanden som de tilltalade gjort i polisför, men senare tog tillbaka med hänvisning till att de tvingats erkänna under tortyr, en stor roll. Drygt tjugo västsaharier dömdes i militärdomstol 2013 för delaktighet i våldsamheter med flera dödsfall i samband med att polisen i november 2010 upplöste ett protestläger i Gdim Izik utanför Laayoune. Den marockanska högsta domstolen hävde därefter militärdomstolens domslut 2016 utifrån att de tilltalades skuld inte bevisats. Vid en förnyad prövning fastställde andrainstansrätten i Salé i princip de första domarna – med fängelsestraff mellan tjugo år och livstid för flertalet av de tilltalade – efter en rättegång som återigen gav betydande utrymme till de omtvistade erkännandena. Domstolen beviljade 2017, för första gången, en rättsmedicinsk undersökning av de tilltalade för att pröva deras påståenden om tortyr. Rättsläkarna kom fram till att tortyr inte kunde beläggas. Undersökningen har kritiserats för att inte ha skett i enlighet med de internationellt erkända normerna i Istanbulprotokollet (en slags manual för utredning om tortyr mm förekommit, antagen av FN:s generalförsamling). Marockos nationella råd för mänskliga rättigheter (CNDH) som följde rättegången ansåg att den levde upp till kriterier för en rättvis process. Andra observatörer kom till motsatt slutsats och åberopade bristande bevisföring. Domslutet överklagades till högsta domstolen som ännu två år senare, 2019, inte hade meddelat den slutliga domen.

Vissa enskilda organisationer hävdar att politiska fångar förekommer i Västsahara. Till fångarna räknas bland annat de personer som står inför rätta från Gdim Izik-protesterna, samt västsaharier som sitter i fängelse för sitt engagemang för självständighet. Enligt den marockanska regeringen förekommer inte politiskt motiverade domar – personer i fängelse ska vara dömda för kriminella handlingar.

Straffrihet och ansvarsutkrävande

Det är sällsynt med utredningar eller åtal gällande övergrepp, korruption och andra lagöverträdelser som begås av myndighetsföreträdare.

Västsahara omfattades av det arbete som utfördes av den marockanska försoningskommissionen (Instance d'Équité et de Réconciliation , IER) 2004-2005 för att utreda de övergrepp som skedde under kung Hassan II:s regeringstid 1956-1999. Påtvingade försvinnanden förekom i Västsahara framförallt under åren för den väpnade konflikten 1975-1991. Enligt Marockos nationella råd för mänskliga rättigheter fick 5 000 personer från Västsahara skadestånd som ett resultat av försoningskommissionen arbete. Totalt fick 25 000 personer skadestånd. Ett uttalat villkor för processen var att de personer som begått övergrepp inte skulle ställas till svars, vare sig i Marocko eller i Västsahara, vilket har kritiserats av frivilligorganisationer som menade att myndigheterna därmed utsträckte en allmän amnesti och straffrihet för dessa brott.

Kritik har också framförts mot att Västsahara ska ha särbehandlats inom ramen för försoningskommissionens arbete. Till exempel tv-sändes inte de vittnesmål som offer och anhöriga lämnade till försoningskommissionen i Västsahara, vilket gjordes i Marocko.

III. DEMOKRATI

De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Det västsahariska folkets rätt till självbestämmande har hittills inte kunnat förverkligas. Inom ramen för den FN-ledda processen för att nå en politisk lösning möttes parterna, Marocko och Polisario, i direkta samtal vid två tillfällen 2018 och 2019, vilka var de första sådana mötena på närmare ett decennium. Processen avstannade efter det att FN:s generalsekreterares personliga sändebud för Västsahara, Horst Köhler, lämnade sitt uppdrag i slutet av maj 2019. Det är ovisst när direkta samtal mellan parterna kan återupptas.

En folkomröstning om Västsaharas status var en av de huvuduppgifter som ålades MINURSO att genomföra i samråd med parterna när insatsen etablerades 1991. Någon sådan har dock inte kunnat hållas. Parterna har inte kunnat komma överens om vilka som ska ha rätt att delta i folkomröstningen, det vill säga endast ursprungsbefolkningen i Västsahara eller också de marockaner som bosatt sig i området sedan 1975. Marockos position sedan flera år tillbaka är att avvisa möjligheten

till en folkomröstning i vilken självständighet för Västsahara utgör ett alternativ. Polisario verkar för genomförandet av en folkomröstning i vilken självständighet ska vara ett alternativ men de utesluter inte Marockos autonomiplan som ett annat alternativ.

Det finns inget västsahariskt parlament utan de val som äger rum gäller val till det marockanska parlamentet samt val på region- och kommunnivå. Parlamentsval sker vart femte år. Det senaste ägde rum i oktober 2016. Region- och kommunval arrangeras vart sjätte år och de senaste ägde rum i september 2015. Samma partier som i Marocko ställer upp. Polisario och politiska partier som verkar för västsahariernas självbestämmande och/eller självständighet är förbjudna och tillåts inte kandidera.

Den övervägande delen av de valda politiska församlingarna på lokal och regional nivå består av västsaharier. Marockos kontroll av Västsahara innebär att valen kontrolleras och övervakas av marockanska myndigheter. Detta innebär ett hinder för det västsahariska folkets rätt till självbestämmande.

Även om regionala och lokala församlingar har egna beslutsbefogenheter, vilka kan komma att utökas i enlighet med Marockos regionaliseringsplan, förblir de i betydande utsträckning under centralmaktens kontroll, liksom deras motsvarigheter i Marocko. Centralregeringens representant i respektive region behöver i flera fall godkänna de beslut som fattas, särskilt om de har finansiella implikationer.

Det civila samhällets utrymme

Utrymmet för civilsamhällesorganisationer som driver frågor om självbestämmande, och som i de marockanska myndigheternas ögon betraktas som separatister, är begränsat. De beviljas inte registrering och kan, även om de i viss utsträckning tolereras, därmed inte bedriva sin verksamhet på laglig grund. Avsaknaden av legal status innebär bland annat att de inte kan förfoga över föreningslokal, öppna bankkonto eller ta emot finansiellt stöd. En enda organisation med den inriktningen ASVDH (*Association Sabraoui des Victimes de violations graves des Droits de l'Homme*) har erkänts och det skedde 2015 efter en över tio år lång domstolsprocess. Enligt uppgift har ASVDH trots detta fortsatt utsatts för hinder i sin verksamhet.

De delar av civilsamhället som ifrågasätter Marockos anspråk på Västsahara nekas regelmässigt tillstånd att anordna demonstrationer. Myndigheterna uppges inte sällan bruka övervåld för att upplösa de demonstrationer som ändå anordnas. Civilsamhällesorganisationerna uppges även att deras medlemmar på olika sätt drabbas av konsekvenser, till exempel genom indragen lön eller att som statligt anställd bli omplacerad till orter långt ifrån Västsahara.

Marockos nationella råd för mänskliga rättigheter (*CNDH*) är ett konstitutionellt instiftat organ som syftar till att stärka respekten för de mänskliga rättigheterna. Dess ledamöter utses till övervägande del av kungen respektive premiärministern. Det har regionkontor i Laayoune och Dakhla. *CNDH* har bland annat till uppgift att bevaka situationen för mänskliga rättigheter, föra dialog med myndigheter och frivilligorganisationer och fungera som klagoinstans i enskilda fall.

IV. MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Det förekommer inte uppgifter om utomrättsliga avrättningar eller påtvingade försvinnanden från senare år. Påtvingade försvinnanden förekom främst under åren för den väpnade konflikten, 1975-1991. Tortyranklagelser utreds sällan trots att lagen föreskriver det. Tortyr och fysiska övergrepp är förbjudet enligt den marockanska konstitutionen, men förekommer enligt klagomål till kontoret för FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter (OHCHR) och andra källor. Klagomål inlämnas av uppgiftslämnare vars identitet inte offentliggörs.

I februari 2018 röstade det marockanska parlamentet för att göra det nationella rådet för mänskliga rättigheter till en nationell förebyggande mekanism mot tortyr i enlighet med det fakultativa protokollet i FN:s konvention mot tortyr. Mekanismen trädde i kraft 2019 och ger rådet möjligheter att genomföra oannonserade besök i fängelser och häkten och föra enskilda samtal med interner.

Förhållandena i fängelser uppges vara svåra till följd av överbeläggning och brister vad gäller till exempel hälsovård och sanitära förhållanden. OHCHR har tagit emot flera klagomål om övergrepp i fängelser.

Dödsstraff

Något formellt moratorium för dödsstraff finns inte, men ingen avrättning har verkställts sedan början av 1990-talet.

Rätten till frihet och personlig säkerhet

Arbetsgruppen mot godtyckligt frihetsberövande, etablerad av FN:s råd för mänskliga rättigheter, har konstaterat att godtyckliga frihetsberövanden skett i flera enskilda fall som gruppen granskat i Västsahara 2017-2019. Omständigheterna har varierat, det har bland annat handlat om frihetsberövande utan häktningsbeslut och att den häktade inte fått veta orsak till frihetsberövandet, att personen inte fått tillgång till advokat, eller att frihetsberövandet haft koppling till uttryckande av politiska åsikter om Västsaharas rätt till självbestämmande.

I januari 2019 rapporterades om att en grupp västsahariska aktivister förhindrats från att förflytta sig inom Västsahara. Det är vanligt förekommande att myndigheterna utvisar eller inte släpper in utlänningar, aktivister, journalister med flera, som vill besöka Västsahara och har kontakter med enskilda organisationer som driver frågan om rätten till självbestämmande.

Det finns inga uppgifter om påtvingade försvinnanden eller husarrester.

Den 2 700 kilometer långa sandvall som Marocko uppförde på 1980-talet som ett militärt befästningsverk utgör, tillsammans med de minor som bägge parter placerade ut under den väpnade konflikten, ett hinder för rörelsefriheten i Västsahara. I huvudsak råder rörelsefrihet inom den marockansk-kontrollerade delen av Västsahara, men uppgifter om att rörelsefriheten har inskränkts för västsahariska aktivister i enstaka fall förekommer.

Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

Yttrande- och pressfriheten begränsas i betydande omfattning i Västsahara. Marocko/Västsahara rankades på plats 135 av 180 länder i *Reportrar utan gränsers* pressfrihetsindex år 2018. Kritik av den marockanska monarkin, islam, och Marockos territoriella integritet och

dess anspråk på Västsahara (de tre ”röda linjerna”) är straffbelagt. Självcensuren i förhållande till dessa teman är omfattande.

Flera journalister har de senaste åren åtalats och dömts till fängelse, till exempel i samband med att de bevakat demonstrationer. Enligt Reportrar utan gränser arbetade fyra av de personer som dömdes i den ovannämnda Gdim Izik-rättegången som journalister. Två journalister dömdes hösten 2018 till två års fängelse. FN:s arbetsgrupp mot godtyckligt frihetsberövande granskade 2018 fallet med den 2015 dömda journalisten Mohamed Al-Mambary och begärde att denne skulle frigivas, vilket dock inte har skett. Den formella åtalsgrunden har i flertalet fall varit skild från deras journalistiska gärning och gällt deltagande i demonstration, våldsamt motstånd, skadegörelse och dylikt.

År 2019 dömdes den kvinnliga journalisten Nazha el-Khalidi till böter för att ha uppgett sig vara journalist utan att vara ackrediterad. Domen utgick från att journalistyrket är att betrakta som ett reglerat yrke som det är straffbart att utöva utan tillstånd. Tre av de särskilda mekanismer som är upprättade av FN:s råd för mänskliga rättigheter (specialrapportören för människorättsförsvarare, specialrapportören för åsikts- och yttrandefrihet, och arbetsgruppen mot godtyckligt frihetsberövande) har i brev till Marockos regering påtalat att generella system för ackreditering av journalister strider mot yttrandefriheten.

Medier för i allmänhet ingen kritisk diskussion om situationen i Västsahara, vilket till stor del kan hänföras till självcensur. Det finns dock vissa mindre mediagrupperingar bestående av icke-ackrediterade medborgarjournalister som fokuserar på att rapportera om kränkningar och övergrepp av de mänskliga rättigheterna, exempelvis om polisinsingripanden vid demonstrationer.

Utländska medier har begränsat tillträde till Västsahara. Utländska journalister som begett sig till Västsahara för att göra reportage har flera fall utvisats av marockanska myndigheter. Reportrar utan gränser har listat fall då journalister blivit utvisade mellan 2015 och 2019, men även tidigare.

I allmänhet råder god tillgång till internet i urbana områden.

Rätten till mötes- och föreningsfrihet

Mötes- och föreningsfriheten för de delar av civilsamhället som ifrågasätter Marockos anspråk på Västsahara samt verkar för självständighet är begränsad.

Frivilligorganisationer som ifrågasätter Marockos anspråk på Västsahara möter hinder i sin verksamhet och nekas bland annat regelmässigt tillstånd att anordna demonstrationer. Myndigheterna uppges inte sällan bruka övervåld för att upplösa de demonstrationer som ändå anordnas.

Religions- och övertygelsefrihet

Islam är officiell religion och omfattar i princip hela befolkningen. Icke-marockanska medborgare bosatta i Västsahara kan fritt utöva sin religion, men det är förbjudet att försöka omvända muslimer till en annan tro enligt marockansk lag. Myndigheterna utövar kontroll i fråga om vad som predikas i moskéerna och tillstånd krävs för att uppföra nya moskéer.

V. EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

Fackliga rättigheter och relaterade frågor

Strejkrätten är inskriven i den marockanska konstitutionen men implementerande lagstiftning har ännu inte antagits. Fackliga organisationer förekommer men anslutningsgraden är låg.

Arbetslösheten i Västsahara var drygt åtta procent för män och 42 procent för kvinnor 2018, enligt den marockanska statistikbyrån. Sysselsättningsgraden var 73 procent för män och knappt 18 procent för kvinnor. Kvinnor i Västsahara står alltså i betydande utsträckning utanför arbetsmarknaden.

Enligt marockansk lagstiftning är den legala arbetstiden 44 timmar i veckan. Minimilönen motsvarar cirka 2 500 kronor i månaden i industri- och tjänstesektorn, 3 000 kronor i offentlig sektor och 2 000 kronor inom jordbruket. Invånarna i Västsahara är undantagna inkomst- och mervärdesskatt. Lönerna i de offentliga och formella sektorerna är i allmänhet högre i Västsahara än i Marocko, vilket har beskrivits som en strävan från de marockanska myndigheternas sida att få marockaner att bosätta sig i Västsahara.

Från vissa enskilda organisationer görs gällande att västsaharier tenderar att utsättas för diskriminering i arbetslivet och att marockaner ges företräde vid anställning. Det saknas statistik uppdelad på etnicitet för att se om skillnader förekommer mellan marockaners och västsahariers sysselsättningsgrad eller fördelning inom olika samhällssektorer. I Marocko görs ingen officiell distinktion mellan marockaner och västsaharier.

Rätten till bästa uppnåeliga fysiska och mentala hälsa

Det finns tillgång till sjukvård i Västsaharas huvudorter men för mer avancerade behandlingar behöver vård sökas i Marocko. Tillgång till preventivmedel och familjeplanering är god. Enligt FN:s befolkningsdivision (UNDESA) är medellivslängden i Västsahara runt 70 år. Barnadödligheten är knappt 35 per 1000 födselar. Cirka 70 procent av befolkningen omfattas av en sjukförsäkring.

Den marockanska abortlagstiftning som tillämpas i Västsahara är mycket restriktiv. I princip tillåts abort endast i fall av fara för moderns liv. Ett lagförslag om att legalisera abort i vissa specifika fall lades fram 2016 men har ännu inte antagits av det marockanska parlamentet.

Rätten till utbildning

Skolplikt gäller mellan sex och 15 år. De offentliga skolorna är avgiftsfria men skolböcker och skoluniform måste inköpas. Ett marockanskt statligt program ger visst finansiellt stöd till familjer med barn i skolålder. Brister vad gäller resurser och kvalitet i de offentliga skolorna gör att många familjer som har råd vänder sig till privata alternativ.

I stort sett alla barn påbörjar grundläggande utbildning, men andelen som inte går klart motsvarigheten till högstadiet ligger på cirka trettio procent, enligt en studie av Marockos högre råd för utbildning. Den del av befolkningen som är äldre än tjugofem år har i genomsnitt haft fem års skolgång. Drygt elva procent av männen i Laayounerregionen har eftergymnasial utbildning jämfört med knappt nio procent av kvinnorna. Tillgången till högre utbildning är begränsad i Västsahara men det finns ett par offentliga högskolor som erbjuder tekniska och ekonomiska utbildningar.

Analfabetismen i Västshara är omkring 20 procent, jämfört med det marockanska genomsnittet på 32 procent. Kvinnor är i högre utsträckning analfabeter än män (i Laayounerregionen är skillnaden mellan män och kvinnor cirka fjorton procent). Det saknas statistik för att kunna bedöma utbildningsnivån för västsaaharier specifikt.

Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet

Utvinning av naturresurser i Västsahara behöver, enligt det yttrande som FN:s dåvarande rättschef ingav till säkerhetsrådet 2002 om gällande folkrätt, ske i enlighet med det västsaahariska folkets intressen och önskemål för att inte strida mot folkrätten beträffande icke-självstyrande territorier.

Från delar av civilsamhället samt från Polisario hävdas att pågående utvinning av naturresurser (fosfat och fisk är de huvudsakliga näringarna i Västsahara) sker i strid med folkrätten.

EU-domstolen har i domar 2016 och 2018 slagit fast att EU:s jordbruks- och fiskehandelsavtal respektive fiskepartnerskapsavtal med Marocko inte varit tillämpliga på Västsaharas territorium och angränsande vatten. EU antog 2019 nya avtal. EU:s beslut om att ingå nya avtal har överklagats av Polisario.

Västsahara återfinns inte i UNDP:s index över mänsklig utveckling. Enligt den marockanska statistikbyrån är knappt två procent av invånarna i Laayounerregionen fattiga enligt en flerdimensionell definition; motsvarande för Dakhlaregionen är knappt fyra procent. De huvudsakligt bidragande orsakerna till fattigdom är brister i utbildningsnivå och i tillgång till vatten och elektricitet, vilket särskilt gäller landsbygden. En studie av det marockanska observatoriet för mänsklig utveckling (OMDH) visade 2017 att fem procent av befolkningen i Västsahara omfattas av relativ fattigdom. Det saknas statistik om skillnader mellan västsaaharier och marockaner. Enligt marockansk statistik är fattigdomen i Västsahara mindre utbredd än i Marocko. Marocko gör omfattande ekonomiska satsningar i Västsahara. Det saknas dock mått på hur inkomster fördelar sig mellan västsaaharier och marockaner i Västsahara.

VI. RÄTTEN ATT INTE UTSÄTTAS FÖR DISKRIMINERING

Kvinnors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna

Kvinnor åtnjuter traditionellt en stark ställning i det västsahariska samhället. Samtidigt är kvinnor underrepresenterade inom politiken och är föremål för diskriminerande lagstiftning vad gäller till exempel arvsrätt. Kvinnors deltagande på arbetsmarknaden är mycket begränsat. Det finns stora skillnader i läskunnighet och utbildningsnivå mellan kvinnor och män, vilket är särskilt tydligt bland äldre generationer.

Det råder en stark klankultur där frågor som rör äktenskap, skilsmässa, och privaträttsliga tvister tenderar att hanteras inom ramen för dessa traditionella strukturer utan inblandning av myndigheter. Det innebär en inskränkning av kvinnors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna. Det marockanska parlamentet antog 2018 en lag mot kvinnovåld som bland annat skärper straffsatserna för hot om våld eller våldshandlingar som begås av närstående mot kvinnor. Lagen, som tillämpas också i Västsahara, utgör ett framsteg men har kritiserats för att den inte inbegriper alla former av våld mot kvinnor (till exempel våldtäkt inom äktenskapet) och att den inte erbjuder tillräckligt skydd för kvinnor som anmäler brott.

Barnets rättigheter

Brister finns när det gäller tillgång till kvalitativ utbildning och rätten till fullföljd skolgång. Barnaga är tillåtet och förekommer även i skolor. Barnarbete förekommer i viss utsträckning, i högre grad på landsbygden där barn behöver lämna skolan i förtid för att bidra till försörjningen. Sexuellt utnyttjande av barn uppges förekomma även om det saknas närmare uppgifter om omfattning. Marockansk lagstiftning medger möjlighet för domare att ge dispens från regeln att lägsta giftasålder är 18 år, vilket innebär att barnäktenskap fortsätter att ske både i Marocko och Västsahara enligt Marockos Råd för ekonomiska, sociala och miljöfrågor (*Conseil Economique, Social et Environnemental – CESE*) 2019. Det är nästan uteslutande flickor som drabbas. Det marockanska nationella rådet för mänskliga rättigheter har i sin lokalavdelning i Laayoune bedrivit påverkansarbete mot förekomsten av barnäktenskap.

Enligt marockansk lagstiftning har minderåriga mellan tolv och arton ett begränsat straffansvar och kan dömas till ungdomsvård eller, om domstolen anser det motiverat, till fängelse. FN:s arbetsgrupp för godtyckligt frihetsberövade konstaterade i en rapport från 2014 efter besök i fängelset i Laayoune att ett trettiotal av de intagna (motsvarande tio procent) var minderåriga. Barnsoldater förekommer inte.

Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Ett betydande antal marockanska bosättare har sedan 1975 flyttat in i Västsahara, vilket inte är förenligt med folkrätten. Detta har förändrat demografin i Västsahara så att personer med marockanskt ursprung sannolikt idag utgör en majoritet av invånarna i området. Officiell statistik saknas. Enskilda organisationer i Västsahara som stödjer självbestämmande för det västsahariska folket gör gällande att västsaharier är utsatta för diskriminering på arbetsmarknaden samt att tillgång till högre utbildning och sjukvård är mer begränsad än i Marocko.

Marockos konstitution från 2011 slår fast att den marockanska staten ska verka för bibehållande av den västsahariska dialekten av arabiska, hassania, vilken beskrivs som en ”integrerad del av den marockanska kulturella identiteten”. Regelbundna radio- och TV-sändningar på hassania förekommer.

En del av befolkningen i Västsahara är amazigh, en folkgrupp som återfinns i flera länder i norra och västra Afrika. Det marockanska parlamentet antog 2019 lagstiftning för att garantera rätten till amazighundervisning i skolan samt till att använda språket vid kontakt med myndigheter och i officiella sammanhang. Enskilda organisationer som representerar amazighspråkiga anser att lagen innehåller vaga skrivningar som väcker frågan i vilken utsträckning den kommer att tillämpas i praktiken.

Hbtq-personers åtnjutande av mänskliga rättigheter

Enligt marockansk lagstiftning är homosexuella handlingar förbjudna och straffas med böter eller fängelse i upp till tre år. Uppgifter om att

personer lagförts på den grunden i Västsahara under senare år saknas. Hbtq-personer undviker som regel att öppet ge uttryck för sin identitet.

Flyktingars och migranternas rättigheter

Cirka 130 000 västsahariska flyktingar uppskattas leva i flyktingläger i Tindouf, Algeriet, utifrån uppgifter från FN:s livsmedelsprogram (WFP) om antalet matrannonser som fördelas i lägren. Officiell folkräkning i flyktinglägren finns ej. Marockos officiella hållning är att flyktingarna är välkomna att flytta tillbaka till Västsahara (väster om sandvallen, i den marockansk-kontrollerade delen av territoriet) om de så önskar. Viss tillbakaflyttning har skett genom åren. FN:s flyktingkommissariat (UNHCR) har haft ett program för att facilitera besök i bägge riktningar för att möjliggöra att delade familjer ska kunna hälsa på varandra. Detta program, som utgör en del av de förtroendebyggande åtgärder som förordats i flera säkerhetsrådsresolutioner, har inte varit operationellt sedan 2014 på grund av oenighet mellan Marocko och Polisario om hur det ska bedrivas.

Västsahara är ett transitområde för migranter från subsahariska Afrika som siktar på att ta sig till Europa, antingen direkt till Spanien (Kanarieöarna) eller via Marocko till Spanien och eventuellt vidare norrut i Marocko. En enskild organisation i Laayoune som stöttar migranter uppskattade att det 2019 fanns cirka 4 500 subsahariska migranter i Västsahara som levde under knappa förhållanden.

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Situationen för personer med funktionsnedsättningar är svår. Marockansk lagstiftning förbjuder diskriminering av personer med funktionsnedsättning men, liksom i Marocko, står flertalet funktionsnedsatta i Västsahara utanför arbetsmarknaden och har begränsad tillgång till utbildning och hälsovård. En marockansk handlingsplan för att främja funktionshindrades integrering i samhället finns för 2017–2021.

VII. Exempel på svenskt och internationellt arbete rörande mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Västsahara

Sverige har inget utvecklingssamarbete i Västsahara. Humanitärt stöd till flyktinglägren i Tindouf, Algeriet, förmedlas via WFP, UNHCR och Oxfam.

Sveriges ambassad i Rabat genomför årliga fältbesök till Västsahara (den marockansk-kontrollerade delen av området) tillsammans med nordiska motsvarigheter för att uppdatera sig om läget och inte minst situationen för mänskliga rättigheter.

FN-insatsen MINURSO som övervakar det stilleståndsavtal som upprättades 1991 har cirka 230 militärobservatörer i Västsahara varav två är svenskar (september 2019). Dessa är fördelade mellan insatshögkvarteret i Laayoune och fem baser utspridda inom territoriet, både på väster och öster sida om sandvallen. UNHCR har ett sambandskontor i Laayoune. I övrigt är inte FN eller andra internationella organ representerade på plats.

FN-rapportörer har kunnat besöka Västsahara även om inga sådana besök har ägt rum de senaste åren. I regel genomför de kombinerade besök i Marocko och Västsahara. Besök genomfördes av av den oberoende experten för mänskliga rättigheter och internationell solidaritet (2016), specialrapportören för rätten till mat (2015), arbetsgruppen för godtyckliga frihetsberövanden (2013) och specialrapportören mot tortyr (2012).

Situationen i Västsahara togs upp i den senaste granskningen av Marocko inom FN:s universella granskningsmekanism (UPR) i maj 2017. Sveriges gav Marocko fem rekommendationer. De rörde lagstiftning som diskriminerar på grund av kön samt skydd av kvinnor mot våld; lagstiftning gällande äktenskap med minderåriga; yttrandefrihet och föreningsfrihet inklusive för dem som uttrycker sin uppfattning om eller i Västsahara; hinder för enskilda organisationers registrering samt åtal mot journalister som utövar sin yttrande- eller föreningsfrihet. De fyra första rekommendationerna accepterade Marocko, däremot inte den sistnämnda som rörde journalister.